

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra

GADA PĀRSKATS

Kopsavilkums

2008

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra

GADA PĀRSKATS

Kopsavilkums

2008

**Europe Direct dienests jums palīdzēs rast atbildes
uz jautājumiem par Eiropas Savienību**

**Bezmaksas tālruņa numurs (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Daži mobilā tālruņa operatori aizliedz pieeju 00 800 numuriem, vai arī par šo tālruņa numuru izmantošanu ir jāmaksā.

Liela daļa papildu informācijas par Eiropas Savienību ir pieejama internetā.
Tai var piekļūt, izmantojot *Europa* serveri (<http://europa.eu>).

Kataloga dati ir atrodami šīs publikācijas beigās.

Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs, 2009. gads.

ISBN 978-92-9192-254-3

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2009. gads.

Pārpublicēšana ir atļauta, izņemot komerciālos nolūkos, turklāt jābūt norādītam avotam.

Printed in Belgium

ĪESPIESTS UZ BALTA, HLORU NESATUROŠA PAPĪRA

Priekšvārds

2008. gada pārskats ir pirmais gada pārskats, kas bija jāsatavo saskaņā ar Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras (*FRA*) juridisko pamatu un mandātu, un pirmais, kas publicēts, kopš *Morten Kjærum* 2008. gada 1. jūnijā kļuva par *FRA* direktoru.

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra tika izveidota uz bijušā Eiropas Rasisma un ksenofobijas uzraudzības centra (*EUMC*) bāzes. Tā turpina *EUMC* darbu saistībā ar rasismu, ksenofobiju un saistīto neiecietību, taču daudz plašāka *FRA* mandāta kontekstā. Jaunās *FRA* darbības tematiskās jomas ir izklāstītas Aģentūras daudzgadu nostādnēs (*MAF*), ko 2008. gada 28. februārī pieņēma Eiropas Savienības Tieslietu un iekšlietu padome. Padomes lēmums nozīmē, ka Aģentūra tagad strādās šādās jomās:

- a) rasisms, ksenofobija un saistītā neiecietība;
- b) diskriminācija dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai ticības, invalīditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas dēļ, diskriminācija pret personām, kas pieder pie minoritātēm, kā arī diskriminācija, pamatojoties uz jebkuru minēto faktoru kombināciju (daudzkārtēja diskriminācija);
- c) kompensācijas cietušajiem;
- d) bērnu tiesības, jo īpaši bērnu aizsardzība;
- e) patvēruma, imigrācija un migrantu integrācija;
- f) vīzas un robežkontrole;
- g) ES pilsoņu dalība Savienības demokrātijas veicināšanā;
- h) informēta sabiedrība un jo īpaši cieņa pret privāto dzīvi un personas datu aizsardzību;
- i) iedarbīgas un neatkarīgas tiesas pieejamība.

Tādējādi šā gada pārskats ir pēdējais, kas pievēršas tikai rasisma, ksenofobijas un saistītās neiecietības tematiskajām jomām, pamatojoties uz informāciju, kas ir iesniegta atbilstoši *EUMC* izstrādātajām pārskatu iesniegšanas prasībām. Nākamā gada pārskatam būs daudz plašāks mērogs, kas pamatosies uz jaunām pārskatu iesniegšanas prasībām un ietvers virkni pamattiesību jautājumu, kas ietilpst dažādās *FRA* darbības jomās.

Tajā pašā laikā Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra turpinās *EUMC* darbu, sniedzot atbalstu Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm to centienos apkarot rasismu, ksenofobiju un diskrimināciju.

2008. gada pārskats ir pirmais, kurā tiek apskatīti tiesiskie sasniegumi un institucionālās iniciatīvas pret rasismu un diskrimināciju Eiropā, uzsverot Rasu vienlīdzības direktīvas piemērošanu praksē. Turklāt tas ietver jaunākās tendences saistībā ar rasistisku vardarbību un noziedzību ES dalībvalstīs, koncentrējoties uz rasisma un diskriminācijas jautājumiem četrās sociālās dzīves jomās: nodarbinātība, mājokļi, izglītība un veselības aprūpe. Beigu tematiskā sadaļa veltīta sasniegumiem ES līmenī attiecībā uz rasisma, ksenofobijas un diskriminācijas apkarošanu ES dalībvalstīs.

Mēs vēlamies pateikties *FRA* valdei par tās sniegto atbalstu gada pārskata sagatavošanā, kā arī *FRA* darbiniekiem un direktora vietas izpildītājam pagājušajā gadā *Constantinos Manolopoulos* par viņu ieguldījumu un smago darbu sarežģītajā pārejas gadā.

Anastasia Crickley,
valdes priekšsēdētāja

Morten Kjærum,
FRA direktors

Saturs

Priekšvārds	3
1. Ievads	6
1.1. Veselības aprūpes iekļaušana	7
1.2. Terminu skaidrojums	7
2. Juridiskās un institucionālās iniciatīvas pret rasismu un diskrimināciju	8
3. Rasistiska vardarbība un noziedzība	10
4. Rasisms un diskriminācija sociālās dzīves jomās un to novēršanas iniciatīvas	12
4.1. Nodarbinātība	12
4.2. Mājokļi	12
4.3. Izglītība	13
4.4. Veselības aprūpe	14
5. Secinājumi	16
5.1. Rasu vienlīdzības direktīva	16
5.2. Pierādījumi par diskrimināciju	18
5.3. Atšķirības dalībvalstīs	20
5.4. Veselības aprūpe un diskriminācija	21
5.5. Tendenču un sasniegumu piemēri	22
5.6. Datu vākšana un pētniecība <i>FRA</i>	23
6. Atzinumi	25
6.1. Rasu vienlīdzības direktīva	25
6.2. Rasistiska vardarbība un noziegumi	26
6.3. Izpēte un informētības veicināšana	26
6.4. Sankcijas un sūdzības	26
6.5. Mācības par pretdiskriminācijas jautājumiem	27
6.6. Mājokļi	27
6.7. Izglītība	27
6.8. Datu vākšana par izglītību	28
6.9. Datu vākšana par veselības aprūpi	28
6.10. Veselības aprūpe, ņemot vērā migrantu un minoritāšu vajadzības	28

1. Ievads

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras 2008. gada pārskats ietver informāciju, notikumus un sasniegumus rasisma un ksenofobijas jautājumos Eiropas Savienībā par 2007. gadu. Padomes regula, ar kuru izveido Pamattiesību aģentūru kā Eiropas rasisma un ksenofobijas centra (*EUMC*) darba pārņēmēju, stājās spēkā 2007. gada 1. martā. Tādējādi tas ir pirmais gada pārskats, kas jāsagatavo uz *FRA* juridiskās bāzes un mandāta¹ pamata. Pārskats aptver tādas pašas jomas kā iepriekšējie *EUMC* gada pārskati, taču nedaudz atšķiras pēc struktūras, un tajā ir iekļauta jauna tematiskā joma — veselības aprūpe.

Pārskats sākas ar apskatu par juridiskajām un institucionālajām iniciatīvām pret rasismu un ksenofobiju. Nākamā sadaļa veltīta rasistiskai vardarbībai un noziedzībai. Tai seko četras sadaļas par dažādām sociālās dzīves jomām — nodarbinātību, mājokļiem, izglītību un veselības aprūpi. Noslēdzošā tematiskā sadaļa veltīta sasniegumiem attiecībā uz politiku un tiesību aktiem saistībā ar rasisma un ksenofobijas apkarošanu galvenokārt Eiropas Savienības, nevis dalībvalstu līmenī.

Pārskata perioda laikā Eiropas Savienības Padome nav pieņēmusi nevienu daudzgadu nostādni² saistībā ar Aģentūru. Tāpēc saskaņā ar Padomes 2007. gada 15. februāra Regulas (EK) Nr. 168/2007 29. panta 5. punktu Aģentūra turpināja veikt pienākumus tematiskās nozarēs cīņā pret rasismu, ksenofobiju un saistīto neiecietību līdz pirmās *FRA* daudzgadu nostādnes pieņemšanai 2008. gada februārī.

Galvenais Eiropas Savienības tiesību akts, kas risina diskriminācijas uz rasisma un ksenofobijas pamatiem apkarošanas jautājumus, ir Rasu vienlīdzības direktīva. Līdz ar to Rasu vienlīdzības direktīvas piemērošana praksē ir viens no galvenajiem tematiem visā gada pārskatā, kura sadaļās sniegtas sīkas ziņas par tās ietekmi, informācija par to, kā un kāpēc to izmanto vai neizmanto, kā arī jauni diskriminācijas problēmu dažādās sociālās dzīves jomās piemēri un gadījumi, kas apliecina turpmāku direktīvas nepieciešamību.

Līdztekus daudzgadu nostādnē minētajām jomām saskaņā ar regulas 5. panta 3. punktu Aģentūrai ir arī pienākums reaģēt uz: Eiropas Parlamenta, Padomes vai Komisijas lūgumu saskaņā ar 4. panta 1. punkta c) un d) apakšpunktu ar nosacījumu, ja to ļauj tās finanšu un cilvēku resursi. Atsaucoties uz šo pantu, Eiropas Parlaments 2007. gada jūnijā lūdza Aģentūru izstrādāt pilnu pārskatu par homofobiju un diskrimināciju seksuālās orientācijas dēļ Eiropas Savienības dalībvalstīs. Turklāt Eiropas Komisija 2007. gada jūlijā lūdza Aģentūru izstrādāt rādītājus, lai varētu novērtēt bērnu tiesību ieviešanu, aizsardzību, ievērošanu un sekmēšanu Eiropas Savienības dalībvalstīs un noskaidrot pieejamos ziņu resursus valstu un ES līmenī. Abi šie projekti tika uzsākti 2007. gada beigās un par tiem tiks ziņots nākamajos *FRA* pārskatos.

1 Lai gan 2007. gada *FRA* ziņojums tika publicēts līdz 2007. gada beigām ar *FRA* logotipu, patiesībā tas bija nevis *FRA* gada ziņojums, bet gan tika sagatavots, pamatojoties uz *EUMC* juridisko bāzi un mandātu.

2 Daudzgadu nostādnē norāda *FRA* darba jomas nākamajiem pieciem gadiem.

1.1. Veselības aprūpes iekļaušana

Ši ir pirmā reize, kad gada pārskatā ir iekļauts arī veselības aprūpes jautājums. Pamatojoties uz Aģentūras Eiropas Rasisma un ksenofobijas informācijas (*RAXEN*) tīkla valstu kontaktpunktu sniegto informāciju, starptautisko organizāciju ziņojumiem, kā arī zinātniskiem pētījumiem par diskrimināciju rases, etniskās izcelsmes un reliģiskās piederības dēļ saistībā ar piekļuvi veselības aprūpes iespējām dalībvalstīs, Aģentūra 2007. gadā nolēma iekļaut šo svarīgo sociālās dzīves jomu datu vākšanas un atskaitīšanās metodoloģijā. Tā kā šo jomu aplūko pirmo reizi, tika iekļauti dati un informācija arī par iepriekšējiem gadiem, lai nodrošinātu labāku kontekstu informācijas izpratnei.

Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 152. panta 4. punkts nosaka, ka, definējot un ieviešot Kopienas pasākumus un līdzekļus, ir jānodrošina augsta līmeņa veselības aizsardzība. Eiropas Savienībai ir kopīga kompetence veselības aprūpes jomā. Tas nozīmē, ka ES nosaka kopējus mērķus, bet dalībvalstīm ir rīcības brīvība attiecībā uz to, kā šos mērķus sasniegt, ieviešot politiku pēc brīvas izvēles. Šajā aspektā Eiropas Savienības galvenā vērtība un mērķis ir samazināt nevienlīdzību veselības aprūpes jomā un attiecīgi tiek sagaidīts, ka dalībvalstis ievieš nepieciešamo politiku un pasākumus, lai to sasniegtu, pamatojoties uz subsidiaritātes principu. 2006. gada jūnijā Eiropas Savienības dalībvalstu veselības aizsardzības ministri pieņēma kopējas vērtības un principus, kas jāievēro ES veselības aprūpes sistēmā, uzsverot, ka nevienlīdzības samazināšanai veselības aprūpes sistēmā jābūt vienam no galvenajiem veselības aprūpes sistēmu mērķiem.³

Ievērojot iepriekš minēto, *FRA* neizmanto plašu pieeju, lai aptvertu virkni ar veselību, etnisko izcelsmi un migrāciju saistīto jautājumu, bet gan koncentrējas galvenokārt uz diskriminācijas un atstumtības problēmām kā daļu no Aģentūras vispārīgā mandāta, pievēršoties rasu un etniskās izcelsmes diskriminācijas jautājumiem ES dalībvalstīs. Tādējādi jaunā veselības aprūpes sadaļa 2008. gada pārskatā attiecas galvenokārt uz tādiem jautājumiem kā šķēršļi, ar kuriem migranti un minoritātes sastopas veselības aprūpes pieejamībā jeb diskriminējošas attieksmes aspektu kontekstā. Tāpat tajā tiek aplūkoti arī pozitīvu iniciatīvu piemēri, kuru nolūks ir apkarot diskrimināciju saistībā ar piekļuvi veselības aprūpei un tās nodrošināšanu, tostarp politiku attiecībā uz veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējiem nolūkā aktīvi sekmēt kultūras atšķirību izpratni, sniedzot veselības aprūpes pakalpojumus.

1.2. Terminu skaidrojums

Eiropas Savienībā nav oficiālas kopējas migrantu un etnisko/nacionālo mazākumtautību definīcijas. Tāpēc termins “migranti un minoritātes” gada pārskatā ir lietots kā termins to sociālo grupu apzīmēšanai Eiropas Savienībā, kuras potenciāli ir pakļautas rasisma, ksenofobijas un diskriminācijas rases vai etniskās izcelsmes dēļ izpausmēm. Šajā kontekstā termins ietver pirmās paaudzes imigrantus un bēgļus, kā arī personas ar imigrantu izcelsmi nākamajās paaudzēs, pat ja šādām personām ir viņu mītnes valsts pavalstniecība (dažās valstīs viņi tiek apzīmēti ar terminu “etniskās minoritātes”), kā arī tādas grupas kā romi, sinti un klejotāji.

³ Eiropas Savienības Padomes (2006) secinājumi par Eiropas Savienības veselības aizsardzības sistēmu kopējām vērtībām un principiem (2006/C 146/01) ir pieejami: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/c_146/c_14620060622en00010003.pdf (6.1.2008).

2. Juridiskās un institucionālās iniciatīvas pret rasismu un diskrimināciju

Dalībvalstīs vēl joprojām nav pilnībā pabeigta Rasu vienlīdzības direktīvas ieviešana. 2007. gada jūnijā Eiropas Komisija paziņoja, ka ir nosūtījusi 14 dalībvalstīm oficiālus lūgumus pilnībā ieviest direktīvu.⁴ Attiecīgajām valstīm bija divi mēneši, lai sniegtu atbildes, un atbildes nesniegšanas gadījumā Komisija varēja tās iesūdzēt Eiropas Kopienų Tiesā.

Rasu vienlīdzības direktīva paredz iedarbīgas, profilaktiskas un proporcionālas sankcijas, lai obligāti reaģētu uz etnisko vai rasu diskrimināciju. Sankcijas un/vai sodus saistībā ar etniskās vai rasu diskriminācijas gadījumiem 2006.–2007. gadā varētu noteikt 15 dalībvalstīs. Apvienotā Karaliste ir visefektīvāk ieviesusi tiesību aktus saistībā ar etniskās diskriminācijas apkarošanu Eiropas Savienībā. Pieejamā statistika liecina, ka Apvienotā Karaliste ieņem vadošo lomu gan attiecībā uz gada laikā pieņemto sankciju skaitu, gan arī attiecībā uz rasu vai etniskās diskriminācijas lietās piemēroto sankciju veidu. Apvienotā Karaliste attiecīgajā laika posmā piemēroja vairāk sankciju nekā visas pārējās dalībvalstīs kopā. Citas Eiropas Savienības dalībvalstīs, kas efektīvi piemēroja tiesību aktus saistībā ar etniskās diskriminācijas apkarošanu Eiropas Savienībā, ir Bulgārija, Īrija, Francija, Itālija, Ungārija, Rumānija, Somija un Zviedrija. Šajās valstīs sankcijas piemēro biežāk un/vai pārliecinošāk nekā pārējās Eiropas Savienības dalībvalstīs, pat ja tas joprojām ir nosacīti nepietiekami, salīdzinot ar Apvienoto Karalisti.

Neviena sankcija un/vai neviens sods saistībā ar etniskās vai rasu diskriminācijas gadījumiem 2006.–2007. gadā nav konstatēti 12 dalībvalstīs (Čehija, Dānija, Vācija, Igaunija, Grieķija, Spānija, Kipra, Lietuva, Luksemburga, Polija, Portugāle, Slovēnija). Sankciju neesamība lielākajā daļā gadījumu sakrīt ar efektīvas vienlīdzības nodrošināšanas organizācijas trūkumu. Cits sankciju neesamības iemesls ir saistīts ar vienlīdzības nodrošināšanas organizācijas īpašo nozīmi. Sankcijas nav piemērotas vai ir piemērotas reti valstīs, kurās vienlīdzības nodrošināšanas organizācija neatbalsta diskriminācijas upurus tiesvedībā, kuras rezultātā var piemērot sankcijas, vai tām nav pilnvaru pašām piemērot sankcijas, vai arī tās dažādu iemeslu dēļ neizmanto šādas pilnvaras.

Patiesībā neliels piemēroto sankciju skaits nenozīmē, ka problēmas netiek risinātas vispār. Piemēram, ja ražošanas attiecībās pastāv vienprātības tradīcijas, lietas mēdz atrisināt, nenododot tās izskatīšanai tiesā. Tomēr viens no šādas pieejas trūkumiem ir sankciju draudu samazinājums, bet sankcijas parasti uzskata par izšķirīgām, lai uzlabotu diskriminācijas upuru iespējas panākt vienošanos. Tāpat arī tiek zaudēta pārējās sabiedrības un darba devēju informētības veicināšanas izglītojošā funkcija, kas izriet no uzticamu un profilaktisku sankciju draudiem un piemērošanas.

⁴ 2007. gada 27. jūnija preses paziņojums IP/07/928, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/928&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en> (12.11.2007).

Dažās valstīs nosacītajai sankciju nepietiekamībai ir strukturāli iemesli. Tas nereti ir saistīts ar vienlīdzību nodrošinošās organizācijas ierobežoto nozīmi, sniedzot palīdzību upuriem un atbalstot tos procesā, kura rezultātā var piemērot sankcijas. Cits sankciju nosacītās nepietiekamības strukturālais iemesls ir krimināllikuma nozīme, apkarojot diskrimināciju uz etniskās izcelsmes pamata. Simboliski krimināllikums ir svarīgākais līdzeklis, kuru ikviens valsts var izmantot diskriminācijas uz etniskās izcelsmes pamata apkarošanai. Tomēr praksē krimināllikums veicina to, ka sankcijas piemēro mazāk. Rasu vienlīdzības direktīvā paredzētā pierādījumu slodzes maiņa netiek piemērota, kriminālatbildība diskriminācijas lietās ir atkarīga galvenokārt no diskriminācijas nolūka, bet diskriminācijas upurim ir ierobežotas iespējas kontrolēt kriminālprocesu, ko parasti uzņemas kriminālvajāšanas dienesti. Tāpēc valstīm, kas paļaujas galvenokārt uz krimināllikumu, kopumā raksturīga sankciju neesamība vai arī tikai dažu sankciju piemērošana pat gadījumā, ja šādas sankcijas ir tikai profilaktiskas.

Pamatojoties uz pieejamajiem pierādījumiem, var konstatēt, ka vienlīdzības nodrošināšanas organizācijām etniskās vai rasu diskriminācijas jomā nav vēlams efektivitātes turpmāk minētajās valstīs: Igaunijā, Polijā, Portugālē un Slovēnijā. Čehijā, Spānijā un Luksemburgā nevarēja noteikt nevienu darbojošos vienlīdzības nodrošināšanas organizāciju etniskās vai rasu diskriminācijas jomā.

3. Rasistiska vardarbība un noziedzība

2008. gada pārskatā attēlota tāda pati aina kā iepriekšējos gados attiecībā uz visaptverošu pieaugošu tendenci saistībā ar kriminālajā tiesvedībā reģistrētajiem noziegumiem uz rasisma pamata, proti:

- No 11 dalībvalstīm, kuras apkopo pietiekamus datus par rasistiskiem noziegumiem nolūkā analizēt tendences⁵, lielākā daļa ir piedzīvojušas kopumā augšupejošu tendenci saistībā ar reģistrētajiem noziegumiem uz rasisma pamata 2000.–2006. gadā (Dānija, Vācija, Īrija, Francija, Austrija [joti neliels pieaugums], Slovākija, Somija, Apvienotā Karaliste) un arī laika posmā no 2005. līdz 2006. gadam (Vācija, Īrija, Austrija, Slovākija, Somija, Zviedrija, Apvienotā Karaliste).
- No četrām dalībvalstīm, kuras apkopo pietiekamus datus par antisemitiskiem noziegumiem, lai analizētu tendences (Francija, Vācija, Zviedrija un Apvienotā Karaliste), no 2001. līdz 2006. gadam trīs piedzīvoja kopumā augšupejošu tendenci (Francija, Zviedrija un Apvienotā Karaliste).
- No četrām dalībvalstīm (Austrija, Francija, Vācija un Zviedrija), kuras apkopo pietiekamus datus par noziegumiem saistībā ar kreisā spārna ekstrēmistu kustību, lai analizētu tendences, divas (Francija un Vācija) laikā posmā no 2000. līdz 2006. gadam ir piedzīvojušas kopumā augšupejošu tendenci.

Atzīstot un efektīvi apkarojot rasistiskus noziegumus, Eiropas Savienības dalībvalstis var apliecināt nosodošo attieksmi pret šādiem nodarījumiem un solidaritāti ar cietušajiem. Tomēr jāatzīst, ka dalībvalstu mehānismi rasistisku noziegumu reģistrācijai ir piedzīvojuši tikai nelielus uzlabojumus, proti:

- 16 no 27 Eiropas Savienības dalībvalstīm ir tikai ierobežots skaits ziņojumu par dažām līdz tiesai nonākušām lietām vai arī ir tikai vispārīgi dati par diskrimināciju, kas var ietvert rasistisku noziegumu incidentus, vai arī ir pilnībā nav nekādas publiski pieejamas oficiālas informācijas par kriminālvajāšanu saistībā ar rasistiskiem noziegumiem. Šīs dalībvalstis ir: Beļģija, Bulgārija, Igaunija, Grieķija, Spānija, Itālija, Kipra, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Ungārija, Malta, Nīderlande, Portugāle, Rumānija un Slovēnija.
- Vispilnīgākā rasistisku noziegumu reģistrācijas sistēma Eiropas Savienībā ir Apvienotajai Karalistei. Tajā ir reģistrēts lielāks publiski paziņotu incidentu un noziedzīgu nodarījumu skaits nekā pārējās 26 dalībvalstīs kopumā jebkurā 12 mēnešu laika posmā.

5 Čehija, Dānija, Vācija, Īrija, Francija, Austrija, Polija, Slovākija, Somija, Zviedrija, Apvienotā Karaliste.

Tā kā lielākajā daļā dalībvalstu ilgstoši nav labas sistēmas datu vākšanai par rasistiskiem noziegumiem, šā gada pārskatā tiek konstatēts, ka:

- dalībvalstis, kurās ir ierobežota oficiāla ziņošanas sistēma par rasistiskiem noziegumiem vai tādas nav vispār, nav labākajā situācijā, lai izstrādātu uz pierādījumiem balstītu politiku nolūkā reaģēt uz problēmu.

Neraugoties uz šādiem apstākļiem, tomēr ir daži pozitīvi sasniegumi saistībā ar dalībvalstu uzdrošināšanos sākt atzīt rasistisku noziegumu kā sociālas slimības nozīmību. Šajā saistībā pozitīvs sasniegums ir Vācijas Eiropas Savienības prezidentūras laikā panāktā politiskā vienošanās attiecībā uz Padomes ietvarlēmumu par rasisma un ksenofobijas apkarošanu, kas savukārt ir jāpapildina ar uzlabojumiem datu vākšanas sistēmā uz pierādījumiem balstītas politikas nolūkā.

Tāpat kā iepriekšējos gados joprojām pastāv problēma saistībā ar tiesībsargājošo iestāžu ļaunprātību un vardarbību pret neaizsargātajām minoritātēm. Pārskatā izcelts fakts, ka lielākajā daļā dalībvalstu nav īpašas neatkarīgas policijas iestādes, kuras uzdevums būtu reģistrēt un reaģēt uz šādām ļaunprātībām, izņemot iestādes, kuras ir tieši saistītas ar ministrijām vai parastos sūdzību reģistrēšanas veidus policijas vai ombuda iestādēs. Šeit pastāv ievērojamas iespējas pilnveidot sūdzību izskatīšanas mehānismus policijas iestādēs.

Reģistrēto noziegumu pieaugošās tendences kontekstā pārskatā var izcelt virkni jaunu iniciatīvu dažās dalībvalstīs attiecībā uz dažādu iestāžu partnerību, ieskaitot policiju un kopienas, kas mēģina risināt problēmu. Šo iniciatīvu vidū atzīmēšanas vērtas ir tādas iniciatīvas, kas koncentrējas uz rasistiskiem noziegumiem plašākā ar naidu saistītu noziegumu kontekstā.

4. Rasisms un diskriminācija sociālās dzīves jomās un to novēršanas iniciatīvas

4.1. Nodarbinātība

Tāpat kā iepriekšējos gados, 2007. gadā iesniegtie dati un informācija apliecināja tiešas un netiešas rasu/etniskās diskriminācijas pastāvēšanu dažādās nodarbinātības jomās un pierādīja tās dažādās izpausmes, kādās tā var parādīties kā diskriminācija darbinieku atlasē un štatu samazināšanā, apvainojumi un fiziska aizskaršana darbavietās vai citu personu kūdišana uz diskrimināciju. Lai gan diskriminācija izpaužas slēpti un tiek atklāta tikai izmeklēšanas vai pētījumu rezultātā, dažās dalībvalstīs tā ir pārsteidzoši atklāta, piemēram, diskriminējoši darba sludinājumi, kuros norādīts, ka ārvalstnieki nevar pieteikties.

Ir konstatēti vairāki sasniegumi jautājumos, kas attiecas uz reliģiska rakstura apģērba vai simbolu nēsāšanu darbavietā un kuri kopumā bija ierobežojoši, ieskaitot aizliegumus nēsāt šādus priekšmetus valsts ierēdņiem dažās Beļģijas pilsētās un Īrijas valsts policijas spēku atteikums atļaut sikhiem nēsāt turbānus kā policijas uniformas daļu. Tomēr prakse šajā jautājumā dalībvalstīs atšķiras.

Iepriekšējos *FRA/EUMC* pārskatos atzīmēts, ka tiek publicēts arvien vairāk pētījumu, kuri veltīti iedzīvotāju minoritāšu grupu pārstāvju subjektīvās diskriminācijas pieredzei. Turklāt šogad bijuši vairāki pētījumi iedzīvotāju vairākuma grupās, piemēram, saistībā ar darba devējiem, koncentrējoties uz šādu grupu attieksmi un iespējamo praksi saistībā ar minoritāšu diskrimināciju.

Tika ziņots par plašām dažādu diskriminācijas veidus aptverošām profilakses iniciatīvām. Ir programmas atstumto minoritāšu mācībām un konsultēšanai, lai sniegtu palīdzību darba meklējumos, programmas iedzīvotāju vairākumam, lai apkarotu diskrimināciju vai veicinātu kultūras atšķirību izpratni, daži darbuzzināšanas un pozitīvas darbinieku atlases piemēri un vairāki eksperimenti ar līgumu atbilstību un anonīmiem darba pieteikumiem. Noslēgumā jāmin, ka ir arī pierādījumi par to, ka vairākās dalībvalstīs nostiprinās vai tiek iedrošināta nosacīti plaša daudzveidības pārvaldības politika.

4.2. Mājokļi

Lielākā daļa dalībvalstu joprojām nevāc pēc etniskās piederības iedalītus datus mājokļu jomā. Tomēr diskriminācijas pārbaude, kas veikta vairākās Eiropas Savienības valstīs, ir paņēmieni, kas var sniegt datus par diskrimināciju mājokļu jomā.

Imigrantu un etnisko minoritāšu neizdevīgā situācija attiecībā uz piekļuvi labas kvalitātes pieejamiem mājokļiem izceļ to sociālo atstumtību. Valsts mājokļi ar zemu īres maksu ir viens no veidiem, kā mainīt šo situāciju. Tomēr valsts, reģionālajā un vietējā līmenī izmantotie kritēriji valsts mājokļu piešķiršanai joprojām var saturēt nosacījumus, kas ir diskriminējoši pret imigrantiem un etniskajām minoritātēm.

Romi, sinti un klejotāji ir visneaizsargātākās grupas saistībā ar mājokļu piešķiršanas nosacījumiem. Neraugoties uz šādu nosacījumu uzlabošanai veiktajiem pasākumiem, atklātā diskriminācija, zemu standartu mājokļi un piespiedu izlikšana acīmredzami raksturo to situāciju visā Eiropas Savienībā. Turklāt vairākās dalībvalstīs tika ziņots par valsts vai citu varas iestāžu atteikšanos vai izvairīšanos nodrošināt platības romu apmetnēm, kas ir mazāk tieša diskriminācijas forma.

Noslēgumā ir izcelti arī labas prakses piemēri. Īpaši pozitīva iniciatīva ir politika palielināt imigrantiem, romiem un citām neaizsargātajām grupām pieejamo dzīvojamo fondu ar valsts finansējuma palīdzību. Lai gan pretdiskriminācijas tiesību akti ir visā ES, nepieciešami konsekventi centieni, lai palielinātu šādu tiesību aktu apzināšanos irnieku un tirgus aģentu vidū. Šādi informētības veicināšanas centieni atspoguļoti uzvedības kodeksu un informācijas kampaņu piemēros, kas ir minēti gada pārskata mājokļu sadaļas beigās.

4.3. Izglītība

Iepriekšējos *FRA/EUMC* pārskatos ir norādīts fakts, ka uzticamas informācijas pieejamība ir neatņemams priekšnosacījums, lai uzlabotu neaizsargāto un nelabvēlīgos apstākļos esošo grupu situāciju izglītības jomā. To nesēn atkārtoti apstiprināja *PISA 2006* izglītības veikuma pētījums. Saskaņā ar *PISA 2006* pētījumu ir nozīmīga pozitīva saikne starp skolām, kas uzrauga un vērtē sekmes un padara datus par sekmēm publiski pieejamus, un skolēniem, kuri uzrāda labākas sekmes pārbaudes darbos. Tomēr lielākajā daļā dalībvalstu nav pietiekamas uzraudzības un vērtēšanas sistēmas vai tādas nav vispār. Nākotnē tas būs liels izaicinājums pārvarēt šo šķērslī, kas kavē efektīvu cīņu ar nevienlīdzību un diskrimināciju.

Neaizsargātās grupas saskaras ar daudzām grūtībām, mēģinot saņemt kvalitatīvu izglītību. Galvenie iemesli ir diskriminējoša uzņemšanas un iestāšanās pārbaudījumu kārtība, pirmsskolas izglītības iestāžu nepieejamība, lielie attālumi līdz skolām un bailes par nelegālā uzturēšanās statusa atklāšanu. Jo īpaši praktiskie šķēršļi izglītības saņemšanai ietekmē romu, sinti un klejotāju, kā arī patvēruma meklētāju un nelegālo imigrantu bērnus.

Pieejamie dati liecina, ka visā Eiropas Savienībā minoritāšu grupas un trešo valstu pavalstnieki ir pārlieku pārstāvēti speciālajās pamatskolās un vidusskolās, savukārt gandrīz nemaz nav pārstāvēti augstākās izglītības iestādēs. Turklāt minoritāšu grupas un ārvalstu pavalstnieki kopumā vairāk atpaukšmācībās un agrāk pamet skolu. Atšķirības starp migrantiem un minoritātēm, no vienas puses, un iedzīvotāju vairākumu, no otras puses, ir jo īpaši uzkrītošas tajās valstīs, kurās ir

agrīnā skolu uzskaites sistēma. Tā skaidrojums sniegts *PISA 2006* izglītības veikuma pētījumā. Saskaņā ar *PISA 2006* agrīnā studentu noslāņošanās atsevišķās izglītības iestādēs vai programmās izraisa īpaši negatīvu ietekmi uz sociālekonomiski vai valodas zināšanu ziņā nelabvēlīgākā situācijā esošiem skolēniem. Šāda izglītības sistēma veicina izglītības atšķirību paplašināšanos starp privilēģētākajām un mazāk privilēģētām izdzīvotāju grupām.

2007. gadā turpinājās virkne programmu romu bērnu izglītības uzlabošanai ieviešana. Tomēr tajā pašā laikā diskriminējoša kārtība un prakse pret romiem joprojām ir ļoti izplatīta Eiropas Savienībā. Romi, sinti un klejotāji joprojām saskaras ar nepiemērotām izglītības sistēmām, kas izraisa atšķirtību un nevienlīdzīgas iespējas. Tomēr 2007. gada novembrī Eiropas Cilvēktiesību tiesa pieņēma svarīgu spriedumu, nosodot Čehijas Republiku par romu bērnu diskrimināciju tās izglītības sistēmā.

Neraugoties uz likumiem, kas garantē izglītības iespējas, praksē patvēruma meklētājiem un nelegālajiem imigrantiem daudzās dalībvalstīs ir risks nesaņemt izglītību. Turklāt lielākajā daļā dalībvalstu trūkst iniciatīvas, lai uzraudzītu un vērtētu patvēruma meklētāju bērnu situāciju attiecībā uz piekļuvi atbilstošai izglītībai.

4.4. Veselības aprūpe

Tikai dažām dalībvalstīm ir attiecīgi oficiāli vai neoficiāli dati par sūdzībām attiecībā uz rasu/etnisko diskrimināciju veselības aprūpes jomā, bet pat šajās dalībvalstīs ir reģistrēts ļoti mazs sūdzību skaits. Galvenais jautājums ir drīzāk netiešā, nevis tiešā diskriminācija, jo medicīnas darbinieku profesionālās uzvedības kodeksi un pienākumi nepieļauj diskrimināciju vai atklātu atteikšanos sniegt veselības aprūpi, turpretim administrācija vairāk cenšas uzstāt, lai tiktu ievērotas formālas sarežģītas procedūras, kas varētu kavēt piekļuvi veselības aprūpei.

Problēmas ar piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem jo īpaši ietekmē nelikumīgi dzīvojošos trešo valstu pilsoņus, patvēruma meklētājus, kuru lūgums ir noraidīts, un romu kopienu locekļus. Romiem pastāv risks tikt izslēgtiem no valsts veselības aprūpes, ja viņi ilgstoši nestrādā, piemēram, Bulgārijā un Rumānijā, vai arī, ja viņiem nav personu apliecinošu dokumentu, kā Rumānijā vai Slovēnijā. Daudzos gadījumos romiem ir arī sarežģījumi ar piekļuvi veselības aprūpei, ja viņi dzīvo izolētās lauku teritorijās, kā Grieķijas, Spānijas un Ungārijas gadījumā, vai nometnēs ārpus pilsētas ar ierobežotu vai nepastāvošu sabiedriskā transporta satiksmi, kā Grieķijā, Spānijā un Ungārijā.

Nelegāli dzīvojošiem imigrantiem un noraidītajiem patvēruma meklētājiem nereti ir piekļuve tikai ārkārtas veselības aprūpei, kas Eiropas Savienībā ir definēta atšķirīgi. Tāpat arī viņi bieži nelabprāt meklē medicīnisko palīdzību, jo baidās, ka par viņiem varētu ziņot policijai un pēc tam izraidīt.

Tomēr arī likumīgi dzīvojošajiem imigrantiem kavēkļus izmantot veselības aprūpes pakalpojumus var radīt kultūras atšķirības, piemēram, valoda vai reliģija.

Piemēram, musulmaņu sievietei var nevēlēties atļaut medicīnisko izmeklēšanu veikt mediķim vīrietim, slimnīcu ēdiens var neatbilst musulmaņu reliģijas prasībām utt.

Papildu informācija par imigrantu, patvēruma meklētāju un mazākumtautību situāciju ES veselības aprūpes sistēmā ir daudzos vērienīgos starptautiskos ziņojumos, piemēram: nosakot juridiskos un praktiskos šķēršļus, ar kuriem sastopas nelegālie imigranti, mēģinot saņemt veselības aprūpi, demonstrējot, kā migrācija var izraisīt neaizsargātību pret fiziskiem, garīgiem un sociāliem veselības traucējumiem, dokumentējot diskrimināciju pret romiem veselības aprūpē un atzīmējot savu tiesību nezināšanu, vai arī gadījumus, kad nelegālajiem imigrantiem atsaka ārstēšanu. Citos ziņojumos ir izcelts zināšanu trūkums par diskriminācijas tiesību aktiem veselības aprūpes profesionāļu, administratīvo darbinieku un pacientu vidū un atzīmēts niecīgais šajā jomā sistemātiski iegūto datu daudzums.

Ir atzīmētas pozitīvas valdības un pilsoniskās sabiedrības iniciatīvas, lai uzlabotu situāciju saistībā ar nevienlīdzību veselības aprūpes jomā līdz ar dažiem svarīgiem politikas instrumentiem, kurus dalībvalstis ievieš visā ES.

5. Secinājumi

5.1. Rasu vienlīdzības direktīva

Viens no FRA uzdevumiem ir iegūt informāciju par to, kā dažādās dalībvalstīs faktiski tiek ieviesta Rasu vienlīdzības direktīva un kā specializētās organizācijas strādā praksē. Uzreiz jāatzīmē, ka līdz pārskata perioda beigām trijās dalībvalstīs joprojām nav specializētās organizācijas un gandrīz pusē visu dalībvalstu vispār nav piemērotas nekādas sankcijas rasu/etniskās izcelsmes diskriminācijas lietās. Savukārt valstīs, kas to ir izdarījušas, ir milzīgas atšķirības piespiesto sodu ziņā.

Sankciju nepietiekamība lielākajā daļā dalībvalstu ir problemātiska, jo Rasu vienlīdzības direktīva nosaka efektīvas, proporcionālas un profilaktiskas sankcijas, kurām jābūt obligātām. Efektīvas sankcijas ir svarīgas, lai panāktu cietušo iedzīvotāju uzticēšanos un veicinātu tiesību aktu un to principu apzināšanos plašā iedzīvotāju slānī. Neieviešot efektīvas sankcijas, maz ticams, ka lielākā daļa iedzīvotāju, uzņēmumi un arī juristi ļoti nopietni uztvers pretdiskriminācijas tiesību aktus un centīsies iepazīties ar tiem.

Protams, tas, ka tiesā nonāk neliels skaits lietu un tiek piemērotas tikai dažas sankcijas, uzreiz nenozīmē, ka sarežģījumi netiek risināti. Piemēram, dažās dalībvalstīs darba attiecībās ir lielākas vienprātības tradīcijas, kad sociālie partneri un citas grupas strādā kopā, mēģinot atrisināt nesaskaņas ar izlīgumiem un pārrunām, lai lietas nenonāktu līdz izskatīšanai tiesā. Piemēram, Nīderlandes gadījumā šādu strīdu pirmstiesas risināšanu iedrošina likums par vienlīdzīgu attieksmi. Tomēr viens no šādas pieejas trūkumiem ir samazināta sankciju iespējamība, bet sankcijas parasti tiek vērtētas kā izšķirīgas, lai uzlabotu diskriminācijas upuru situāciju vienošanās procesā. Tāpat arī tiek zaudēta pārējās sabiedrības un darba devēju informētības veicināšanas izglītojošā funkcija, kas izriet no uzticamu un profilaktisku sankciju draudiem un piemērošanas.

Dažos gadījumos pastāv acīmredzamas problēmas, kas ir zemo rādītāju pamatā. Piemēram, Slovēnijā cilvēktiesību ombuds (*Human Rights Ombudsman*) ziņoja, ka problēma ir neskaidrās un bezpalīdzīgās likuma redakcijas rezultāts, savukārt Portugāle norādīja, ka problēma ir lēnās un sarežģītās sūdzību izvērtēšanas kārtības rezultāts.

Cits faktors attiecas uz krimināllikuma izmantošanu. Dažās dalībvalstīs kriminālsankcijas, ko teorētiski var piemērot diskriminācijas lietās, šķiet ļoti pārlicinošas. Tomēr, tā kā tās pastāv drīzāk krimināltiesību, nevis civiltiesību kontekstā, ir maz ticams, ka šādas stingras sankcijas var piemērot praksē. Dalībvalstīs, kurās ciņā pret etnisko diskrimināciju izmanto civiltiesības, pierādījumu smagums ir daudz mazāks, un sankcijas var biežāk īstenot.

Dažās dalībvalstīs speciālajai organizācijai vai organizācijām piešķirtās pilnvaras ir pārāk ierobežotas, lai sekmētu efektīvu sankciju piemērošanu praksē.

Dažām organizācijām nav ne pilnvaru piemērot sankcijas, ne arī tās palīdz cietušajiem tiesvedībā, kuras rezultātā var piemērot sankcijas. Pat gadījumā, ja specializētajai organizācijai ir pilnvaras piemērot sankcijas, tā var pieņemt politisku lēmumu, lai izvairītos no šādas stratēģijas un tā vietā koncentrēties uz izlīgumu kā Kipras gadījumā.

Nelielais sūdzību skaits

Vispirms jau ziņojumos minēts drīzāk neliels skaits sūdzību specializētājām organizācijām un nevalstiskajām organizācijām, kuras cīnās ar rasismu. Protais, teorētiski neliels sūdzību skaits vien nenozīmē, ka kaut kas nav kārtība — iespējams, tas patiesībā atspoguļo patiešām zemu diskriminācijas līmeni. Tomēr 2008. gada pārskata sadaļas, kas veltītas nodarbinātībai, mājokļiem un veselības aprūpei, kā arī līdzīgi pierādījumi iepriekšējos gados skaidri liecina par etniskās diskriminācijas problēmas pastāvēšanu tās dažādajās izpausmes formās, kuru lielākajai daļai pat nebūtu pievērsta sabiedrības uzmanība, ja nebūtu konkrētu pētījumu secinājumu. Gadiem ilgi dažādu veidu pierādījumi un pētījumi liecina, ka lielākā daļa diskriminācijas upuru, kas varētu iesniegt sūdzību, to nedara, bet jaunākais pētījums, kas minēts nodarbinātībai veltītajā sadaļā, liecina, ka Slovēnijā lielākā daļa upuru, kas *inter alia* ir bijuši pakļauti rasu vai seksuālai vardarbībai darbavietā, neziņo par incidentu.

Dažādi piemēri gada pārskata sadaļās par nodarbinātību un veselības aprūpi sniedz dažas norādes par iespējamajiem iemesliem, kāpēc diskriminācijas upuri neiesniedz oficiālas sūdzības vai dara to nelabprāt. Daži cilvēki var neuzticēties likumam, jo uzskata to par vāju, daži upuri varbūt uztraucas par tiesvedības izmaksām vai baidās no citām izmaksām vai sekām, darbinieki ar darba līgumiem uz noteiktu laiku un pagaidu darba atļaujām var justies pārlietu juridiski neaizsargāti, lai iesniegtu sūdzību. Tomēr diskriminācijas lietu trūkums var liecināt arī par ko citu, piemēram, par informācijas trūkumu parasto iedzīvotāju vidū attiecībā pret juridiskajiem līdzekļiem, kas ir pieejami diskriminācijas upuriem (to apliecina gada pārskata veselības aprūpei veltītā sadaļa, kurā minētās intervijas ar pacientiem Grieķijā liecina, ka viņi nezina, kā iesniegt sūdzību par diskrimināciju veselības aprūpē). Dažās dalībvalstīs tikpat kā nav bijis publisku debašu šajā jomā un nav nekādu pierādījumu par jebkādam valsts organizētām kampaņām, lai veicinātu informētību par valstī pieejamajiem līdzekļiem, kuri tika ieviesti pēc Rasu vienlīdzības direktīvas pārņemšanas. Nodarbinātībai veltītajā sadaļā tika atzīmēts, ka vienā dalībvalstī arodbiedrība, lai izvērtētu sūdzības, pieņem apzinātus lēmumus nevirzīt lietas uz vienlīdzības aizsardzības valsts organizāciju. Acīmredzami šeit nepieciešams dziļāks pētījums, lai atklātu dažādus strukturālos un sociālos spēkus, kas nosaka, vai un kā jāziņo par etniskās diskriminācijas gadījumiem un kā tie jārisina 27 dalībvalstīs.

Visā šajā kopainā izņēmums ir Francija, kurā gūti jaunākie panākumi — Augstākā komisija cīņai pret diskrimināciju un par vienlīdzību (*Haute Autorité de Lutte contre les Discriminations et pour l'Égalité* — HALDE) kopš 2006. gada saņem nozīmīgu un pieaugošu sūdzību skaitu. Komisija ir izveidojusi spēcīgu publisko

tēlu, izmantojot informācijas kampaņas, lai palielinātu sabiedrības zināšanas par pašu organizāciju un diskriminācijas jautājumiem, un jaunākās aptaujas atspoguļo pieaugošo Francijas sabiedrības informētību par problēmu.

5.2. Pierādījumi par diskrimināciju

Gada pārskata sadaļā par tiesību jautājumiem ir sniegta informācija par Rasu vienlīdzības direktīvas darbību, savukārt informācija turpmākajās sadaļās par četrām sociālās dzīves jomām izmantota, lai apstiprinātu direktīvas reālo nepieciešamību, minot tiešas un netiešas diskriminācijas piemērus un gadījumus nodarbinātības, mājokļu, izglītības un veselības aprūpes jomā. Visās šajās jomās datu izvilkumi par diskriminācijas apmēru un formām, ko var iegūt tikai no oficiālās statistikas un tiesu lietām, ir samērā vienpusēji un tos nepieciešams papildināt ar pētījumu un izmeklēšanas laikā iegūtiem konstatējumiem. Tāpat kā iepriekšējos *EUMC* gada pārskatos, pētījumu piemēri sadaļā par nodarbinātību ir sagrupēti trijās kategorijās: diskriminācijas pārbaude, pētījumi par upuriem un pētījumi iedzīvotāju vairākuma vidū.

Ar katru gadu tiek iesniegts arvien vairāk diskriminācijas pārbaudes piemēru, kuros atklāta diskriminācija saistībā ar piekļuvi mājokļiem un darbam. Par šīs metodes izmantošanu nodarbinātības jomā ir ziņots no vairākām dalībvalstīm (līdz ar lielāko nodarbinātības pārbaudes projektu, kas pirmo reizi tika īstenots Grieķijā 2007. gadā). Metode 2007. gadā tika paziņota arī trijās dalībvalstīs, lai pārbaudītu piekļuvi mājokļiem, un Francijā tika izziņota pārbaudes lieta saistībā ar piekļuvi veselības aprūpei.

Iepriekšējos *FRA/EUMC* pārskatos pēdējos gados atzīmēts pieaugošais minoritāšu diskriminācijas subjektīvas pieredzes pētījumu jeb pētījumu par cietušajiem skaits. Šajā pārskata periodā tādu pētījumu ir pat vairāk nekā jebkad iepriekš līdz ar cilvēku diskriminācijas nodarbinātībā pieredzes piemēriem no 11 dalībvalstīm, turklāt vienā dalībvalstī tika veikts pētījums, lai pārbaudītu ietekmi, kāda ir valsts tiesību aktiem un iestādēm vienlīdzīgas attieksmes nodrošināšanai, kas ir izklāstīts sadaļā par juridiskajiem jautājumiem. Tāpat arī pirmo reizi jaunajā veselības aprūpes jomā tiek ziņots par trijām aptaujām saistībā ar veselības aprūpes sektora darbinieku pārdzīvoto subjektīvo pieredzi attiecībā pret rasismu un diskrimināciju piecās dalībvalstīs. Šāda veida izpēte ir noderīga, lai izceltu problēmas, kas citādi netiku pamanītas, ņemot vērā jau pierādīto upuru nevēlēšanos iesniegt oficiālas sūdzības.

Kopumā šajā jomā mazāk izplatīti ir pētījumi par iedzīvotāju vairākumu. Var šķist, ka šādiem pētījumiem būtu ierobežots izmantojums, lai atklātu problēmas, jo maz ticams, ka darba devēji būtu gatavi atzīt pētniekam savu rasistisko attieksmi vai nelikumīgo praksi. Tomēr nodarbinātībai veltītajā sadaļā ir atzīmētas darba devēju aptaujas trijās dalībvalstīs, kurās lielākā daļa respondentu atklāja, ka atteiktos pieņemt darbā imigrantus vai romus.

Pierādījumi šogad atkal liecina, ka visās četrās sociālās dzīves jomās (nodarbinātība, mājokļi, izglītība un veselības aprūpe) tieši romi un patvēruma meklētāji visvairāk cieš no diskriminējošas attieksmes. Arī iepriekšējos gada pārskatos tika atzīmēts, ka darbinieki — migranti, kuriem ir juridiski ierobežojumi un attiecīgi nedrošība, — cieš no sliktākiem darba apstākļiem nekā vairākums darbinieku un tiem ir mazāk iespēju sevi aizstāvēt vai sūdzēties par ekspluatāciju darbvietā. No vienas puses, šādi darbinieki nav izslēgti no nodarbinātības. Tā vietā viņi ir neproporcionāli iekļauti visnevēlamāko darbu izpildē. Atstumtības veidi, no kuriem cieš nelegālie imigranti un patvēruma meklētāji, ir izklāstīti sadaļās par izglītību un veselības aprūpi. Patvēruma meklētāji nereti atrodas aizturēšanas nometnēs, tālu prom no izglītības iestādēm, un nelegālo migrantu bērniem var atteikt uzņemšanu skolā, kad varas iestādēm nepieciešams reģistrēt un ziņot par viņu juridisko statusu. Tā paša iemesla dēļ nelegālie migranti nereti atturas izmantot veselības aprūpes pakalpojumus, ja viņiem šķiet, ka par viņiem var paziņot policijai un izraidīt.

Pretošanās diskriminācijai ar pozitīvu rīcību

Vienlīdzības direktīva skaidri paredz tādu konkrētu kompensējošu pasākumu kā pozitīva rīcība ieviešanu. Lai gan pozitīvas rīcības pasākumi, lai pretotos diskriminācijas sekām, nav īpaši izplatīti ES, kopumā katru gadu tiek ziņots par dažiem jauniem piemēriem. Sekojot pagājušā gada *FRA* pārskatā⁶ aprakstītajam Berlīnes paraugam, kad tika ieviesta pozitīva rīcība, pieņemot darbā Berlīnes policijas spēkos minoritāšu pārstāvjus, 2007. gadā par līdzīgiem gadījumiem tika ziņots no Rumānijas, Bulgārijas un Čehijas, kur izmantoja pozitīvas rīcības pieeju, pieņemot darbā policijā minoritāšu pārstāvjus, un arī Francija rīkojās līdzīgi, rekrutējot šādas personas bruņotajos spēkos.

2007. gadā ES līmenī notika pasākumi, kas sekmēja debates par pozitīvu rīcību — Eiropas konference “Vienlīdzīgas iespējas visiem — kāda ir pozitīvas rīcības nozīme?”, kas notika Romā 2007. gada aprīlī, un Eiropas publikācija “Viņpus oficiālās vienlīdzības: pozitīva rīcība saskaņā ar Direktīvu 2000/43/EK un 2000/78/EK” (*Beyond Formal Equality: Positive Action under Directives 2000/43/EC and 2000/78/EC*), kura tika publicēta 2007. gada jūlijā⁷. Abos gadījumos tika secināts, ka ES vienlīdzības darba kārtībai nepieciešama pozitīva rīcība. Pozitīvas rīcības nolūks ir kompensēt pašreizējo un pagātnes diskrimināciju, paplašinot tiesību aktu un sūdzību nozīmi, kas nav pietiekami, lai cīnītos pret diskrimināciju un tās sekām. Kas attiecas uz piekļuvi mājokļiem, Eiropas Sociālo tiesību komitejas lēmums⁸, par kuru ziņots 2008. gada pārskata sadaļā par mājokļiem, ir nozīmīgs attiecībā pret gadiem ilgo nevienlīdzīgo attieksmi pret romiem Bulgārijā saistībā ar viņu tiesībām uz mājokļiem, jo komiteja secināja, ka romu integrācijai pārējā sabiedrībā nepieciešami pozitīvas rīcības pasākumi.

6 FRA (2007) *Ziņojums par rasismu un ksenofobiju ES dalībvalstīs*, 67. lpp.

7 M. De Vos, Eiropas Komisija, Briselē (2007), “Viņpus oficiālās vienlīdzības: pozitīva rīcība saskaņā ar Direktīvu 2000/43/EK un 2000/78/EK”, pieejams: http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/legnet/bfe07_en.pdf.

8 Sūdzība Nr. 31/2005, Eiropas romu tiesību centrs pret Bulgāriju. Skatīt 4.2.3. apakšpunktu *FRA* 2008. gada pārskatā.

Tomēr pozitīvās rīcības prakse joprojām ir pretrunīga divu galveno iemeslu dēļ: pirmkārt, sabiedrības apziņā tā nereti tiek jaukta ar pozitīvo diskrimināciju, kvotām vai citiem līdzekļiem, ko daži uzskata par sociāli netaisnīgiem, un, otrkārt, tā ir strīdīga, jo efektīvas pozitīvās rīcības minimālā prasība ir iegūt precīzus datus par attiecīgo minoritāšu iedzīvotāju daļu. Tas ir nepieciešams, lai varētu spriest par sākotnējām politikas vajadzībām, un ir arī vienlīdz svarīgi, lai varētu secināt, kad problēma ir izzudusi, un apturētu pozitīvās rīcības pasākumus. Turklāt 2008. gada pārskatā un citos ziņojumos ir atzīmētas lielās atšķirības starp dalībvalstīm saistībā ar “etniskās statistikas” principu — dažās valstīs tas ir oficiālās tautas skaitīšanas princips un tiek plaši izmantots, citās tas ir viennozīmīgi pretrunā ar valsts normām, savukārt citās tas ir aizliegts ar likumu. Šķiet, ir nepieciešama dziļāka izpēte par to, cik lielā mērā nespēja apkopot precīzu statistiku par attiecīgo iedzīvotāju daļu dalībvalstīs ir šķērslis pozitīvās rīcības ieviešanai un vai tas maina šādu pasākumu formu vai iznākumu konkrētajā valstī.

2008. gada pārskatā atspoguļota arī vēl kutelīgāka joma, kas sniedzas tālāk nekā pozitīva rīcība. Sadaļā par mājokļiem tiek ziņots, ka vismaz vienā Vācijas pilsētā ārvalstniekiem un etniskajiem vācu imigrantiem oficiāli piemēro fiksētas kvotas noteiktos pilsētas rajonos, lai uzturētu sociālo līdzsvaru dzīvojamajos rajonos. Pasākums šķiet pretrunā ar noteiktiem pozitīvās rīcības pamatprincipiem, piemēram, tas balstās fiksētās kvotās un, domājams, nav īpašs pagaidu pasākums, bet tiek īstenots daudzus gadus. Ir pierādīts, ka šāda politika ir vēl strīdīgāka, un kritiķi norāda, ka kvotas ir tieša minoritāšu grupu pārstāvju diskriminācija. Savukārt atbalstītāji apgalvo, ka mērķis attaisno līdzekļus; ka tā ir daļa no minoritāšu diskriminācijas un atstumtības apkarošanas iniciatīvas un rada taisnīgāku līdzsvaru dzīvojamo rajonu kopienās nekā tad, ja būtu atstāta tirgus norīšu ziņā. Acīmredzami šāda un līdzīga politika ir rūpīgāk jāpēta akadēmiskā līmenī un vairāk jāapspriež publiski.

5.3. Atšķirības dalībvalstīs

“Etniskās statistikas” jautājums nav vienīgais, kas izceļ acīmredzamās atšķirības dalībvalstu pieejā migrantu lietām. Iepriekšējo gadu pārskatos tika skarts jautājums, vai skolēni skolās un darbinieki dažādās darbavietās var nēsāt ar reliģiju saistītu apģērbu, un tika skaidri secināts, ka Eiropas Savienībā attiecībā uz šo jautājumu ir pieļaujamas ļoti plašas atšķirības un prakse. Atšķirības ir redzamas pat vienā dalībvalstī, piemēram, Vācijas federālajās zemēs vai starp divām galvenajām valodu kopienām Beļģijā. Pastāv arī citas, smalkākas atšķirības. 2008. gada pārskata sadaļā par tiesību jautājumiem atzīmēts, ka Francijā 2007. gadā kādā juridiskā nolēmumā tika skaidri noteikts, ka laicīguma principu kā pamatojumu, piemēram, galvas lakatu nēsāšanas nepieļaušanai, var piemērot tikai valsts iestādes un to nevar piemērot privāts uzņēmums, kas sniedz pakalpojumus. Atbilstoši tam Francijā (un Vācijā) ir bijušas lietas, kurās atzīts, ka darbinieka atlaišana par galvas lakata nēsāšanu nav likumīga.⁹ Tomēr, kā norādīts *EUMC* 2006. gada pārskatā, Dānijas Augs-

⁹ Nathwani. *Islamic Headscarves and Human Rights: A Critical Analysis of the Relevant Case Law of the European Court of Human Rights Netherlands Quarterly of Human Rights*. Vol. 25 No. 2, 2007, 221.–254. lpp.

tākā tiesa lēma, ka lielveikala darbinieka atlaišana par galvas lakata nēsāšanu nav diskriminācija.¹⁰

Parasti šādas debates ir vērstas uz sieviešu galvassegu nēsāšanu. 2008. gada pārskata sadaļā par izglītību un nodarbinātību aprakstītas jaunas debates vai strīdi par galvas lakatiem vai plivuriem Beļģijā, Bulgārijā, Dānijā, Vācijā, Spānijā, Francijā, Nīderlandē un Apvienotajā Karalistē. Tomēr 2007. gadā radās tāds pats jautājums par sikhu vīriešu turbānu nēsāšanu Eiropā. Tika ziņots, ka 2007. gadā Francijā sikhu zēni pārsūdzējuši izslēgšanu no skolas par turbānu nēsāšanu, turklāt atzīmēts, ka Francijā ir aizliegts valkāt turbānu, fotografējoties autovadītāja apliecībai. Tajā pašā laikā ziņots, ka Īrijas valsts policija aizliegusi nēsāt turbānus kā policijas uniformas sastāvdaļu. Tomēr dažās dalībvalstīs tas nav strīdīgs jautājums. Piemēram, Apvienotajā Karalistē ilgstoši ir bijusi atļauta turbānu kā policijas un dažādu bruņotu formējumu parastās uniformas daļas nēsāšana, savukārt Zviedrijā, kā ziņots pagājušā gada *FRA* pārskatā, policijas spēki savā daudzveidības plānā iekļāva tiesības policijas darbiniekiem dienesta laikā nēsāt galvas lakatus, turbānus vai ebreju galvassegas.¹¹ Sabiedrības viedokļa lielās atšķirības dalībvalstīs šajā jautājumā tika apstiprinātas 2007. gadā, publicējot Eiropas Komisijas īpašās Eurobarometra aptaujas rezultātus attiecībā pret diskriminācijas uztveri. Uzdodot ES pilsoņiem jautājumu, vai viņi piekrīt apgalvojumam: “Redzamu reliģisko simbolu nēsāšana darbavietā ir pieņemama”, piekritošu atbilžu skaits dažādās valstīs bija no 29 % (Lietuvā) līdz pat 79 % (Maltā).¹²

5.4. Veselības aprūpe un diskriminācija

Šogad gada pārskatā pirmo reizi ir iekļauta veselības aprūpe. Sākotnējais iespaids ir tāds, ka salīdzinājumā ar trim pārējām sociālās dzīves jomām informāciju un datus par etnisko diskrimināciju veselības aprūpes sistēmā, šķiet, ir grūtāk atrast un kopējais informētības par rasismu un diskrimināciju līmenis šķiet zemāks. Tomēr daudzās dalībvalstīs migranti un minoritāšu pārstāvji ir ziņojuši par gadījumiem, kad viņi cietuši no atšķirīgas un nevēlamas attieksmes vai arī cietuši no medicīnas darbinieku ļaunprātības, turklāt virkne akadēmisku vai nevalstisko organizāciju pārskatu liecina, ka ir daudzi faktori, kas samazina tādu minoritāšu kā romi, patvēruma meklētāji vai nelegālie darbinieki piekļuvi veselības aprūpei.

Izpēte liecina, ka imigranti un etniskās minoritātes, vēršoties veselības aprūpes iestādēs un izmantojot to pakalpojumus, nereti saskaras ar sarežģījumiem. Pat tad, ja piekļuve šiem pakalpojumiem ir juridiski garantēta, šīs grupas bieži vien tos neizmanto, jo nav informētas par savām tiesībām vai pārlietu sarežģītas administratīvās kārtības dēļ, vai arī tāpēc, ka reliģiskās pārliecības dēļ viņus neapmierina attieksme pret viņiem, vai arī valodas barjeru dēļ. Tā rezultātā pastāv risks, ka viņi var nesaņemt pienācīgus medicīniskās izmeklēšanas, aprūpes un profilakses pakalpojumus.

10 EUMC (2006). *Ikgadējais ziņojums par situāciju attiecībā uz rasismu un ksenofobiju ES dalībvalstīs*, 25. lpp.

11 FRA (2007). *Ziņojums par rasismu un ksenofobiju ES dalībvalstīs*, 74. lpp.

12 *Diskriminācija Eiropas Savienībā*, Eiropas Komisija, Eurobarometrs, 2007, 15. lpp. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_263_sum_en.pdf (15.05.2008).

Lai gan ir ziņots par daudziem pozitīvas iniciatīvas gadījumiem nolūkā uzlabot un paplašināt migrantu un minoritāšu veselības aprūpi, bija grūti atrast jebkādu piemēru, kas būtu konkrēti vērsti pret diskrimināciju un tās apkarošanu. Turklāt bija tikai daži ziņojumi par rasisma un diskriminācijas problēmu, ko nācies pārdzīvot minoritāšu pārstāvjiem, kas nodarbināti veselības aprūpes jomā, lai gan visos šajos ziņojumos atklājās nopietni sarežģījumi. Šķiet, šī problēma ir izplatītāka, nekā cilvēki to apzinās. Pētījums sniedz ieskatu par dažiem iemesliem, kāpēc veselības aprūpes sektora darbinieki nevēlas sūdzēties par šādiem atsevišķiem gadījumiem. Tāpēc, ja problēmu nav iespējams konstatēt sūdzību rezultātā, to nepieciešams atklāt ar pētījumu palīdzību, lai iedrošinātu veselības aprūpes organizācijas ieviest attiecīgus pasākumus tās apkarošanai. Acīmredzami nav pieņemams, ka katrā konkrētā gadījumā tikai individuālas darbinieku grupas lemj, kādai jābūt pienācīgai reakcijai, piemēram, attiecībā uz rasistisku pacientu, kas ļaunprātīgi izmanto medmāsu, kura pārstāv etnisko minoritāti, vai atsakās no tās pakalpojumiem.

5.5. Tendencu un sasniegumu piemēri

Pastāv tikai dažas nosacītas iespējas ticami vispārināt tendences vairāku gadu griezumā saistībā ar rasisma un ksenofobijas jautājumiem ES, jo statistika kopumā ir nepietiekami droša šādam mērķim. Tāpēc daudzi novērojumi par sasniegumiem laika gaitā neizbēgami ir drīzāk iespaidi un mēdz būt kvalitatīvi, nevis statistiski. Izņēmumus var atrast sadaļā par rasistisku vardarbību un noziedzību, kurā minēts, ka 11 dalībvalstis apkopo pienācīgus datus, lai analizētu tendences. Kas attiecas uz šīm valstīm, par lielāko daļu var teikt, ka astoņās valstīs 2000.–2006. gadā ir bijusi augšupejoša reģistrētu rasistisku noziegumu tendence. Līdzīgi arī attiecībā uz četrām dalībvalstīm, kas apkopo pienācīgus datus par antisemitiskiem noziegumiem: trijās no tām 2001.–2006. gadā kopumā piedzīvota augšupejoša tendence, savukārt divās no četrām dalībvalstīm, kas apkopo pienācīgus datus par kreisā spārna ekstrēmistu noziegumiem, 2000.–2006. gadā arī piedzīvota kopumā augšupejoša tendence. Mazākā mērogā, kā liecina 2008. gada pārskata sadaļa par izglītību, viena Vācijas federālā zeme — Brandenburga, kas apkopo informāciju par incidentiem skolās, kuros iesaistīti kreisā spārna ekstrēmisti, spējusi konstatēt noturīgu reģistrēto incidentu skaita kritumu kopš 2000.–2001. mācību gada, kad šādus noziegumus skolās sāka reģistrēt. Sadaļā par noziegumiem uz rasisma pamata sniegti arī daži daudz kvalitatīvāku spriedumu paraugi: piemēram, šķiet, ka pēdējos pāris gados daudzas dalībvalstis ir kļuvušas pozitīvāk noskaņotas, pievēršot pienācīgu uzmanību noziegumiem uz rasisma pamata, reaģējot uz noziegumiem, kuri pamatojas naidā, un ieviešot pasākumus nolūkā iedrošināt pieņemt minoritāšu pārstāvjus policijas dienestā.

Citu labas prakses tendenci var atzīmēt nodarbinātības jomā. Kopš brīža, kad *EUMC* sāka iesniegt pirmos labas prakses situācijas pētījumus pēc *RAXEN* tīkla izveides 2000./2001. gadā, ar katru gadu arvien vairāk tiek ziņots par pasākumiem, ko var aprakstīt ar nosaukumu “daudzveidības politika” vai “daudzveidības pārvaldība” gan valsts, gan privātā sektora organizācijās. Turklāt ar katru gadu nozīmīgi palielinās tā dēvētie daudzveidības pārvaldības “iedrošināšanas pasākumi”, kurus organizē valsts iestādes, darba devēji, nevalstiskās organizācijas vai visu iepriekš-

minēto apvienības, īstenojot kampaņas un mācību kursus, piedāvājot organizācijām konsultācijas un mudinot tās ieviest daudzveidības pasākumus (Aģentūras gada pārskatos bija iespējams iekļaut tikai dažus piemērus, plašāku informāciju var iegūt *FRA InfoBase*¹³). Tāpat arī šķiet, ka daudzveidības politika dalībvalstīs izplatās arvien plašāk, turklāt daudzās — pirmo reizi. 2005. gadā Eiropas Komisija publicēja plašākā daudzveidības pārvaldības prakses pētījuma tolaik vēl tikai 25 ES dalībvalstīs konstatējumus¹⁴, un viens no secinājumiem bija, ka tajā laikā Dienvideiropas valstīs un dalībvalstīs, kas iestājās Eiropas Savienībā 2004. gadā, varēja atrast tikai ļoti nedaudzus daudzveidības pārvaldības pierādījumus (vai arī tādu nebija vispār). Šo secinājumu tagad, iespējams, nepieciešams mainīt, jo jaunākajā *FRA* pārskatā darbība saistībā ar daudzveidības pārvaldību ir atzīmēta Itālijā¹⁵, un 2007. gadā, kā liecina pašreizējā pārskata nodarbinātības sadaļa, daudzveidības pārvaldības pasākumus var konstatēt Kiprā, Maltā, Portugālē un Rumānijā.

5.6. Datu vākšana un pētniecība *FRA*

FRA vāktie dati un informācija papildina citur iegūtos datus. Uz tiem var pamatoties politikas veidotāji un juridiskas organizācijas, kā arī tie var būt noderīgi, lai noteiktu jomas, kurās nepieciešams ierosināt jaunus pētījumus.

Juridisko datu papildināšana

FRA iegūtos sociāli juridiskos datus un informāciju šajā jomā papildina citu organizāciju iegūts oficiālāks materiāls. Atbilstošs piemērs šeit ir 2007. gadā izstrādātais migrantu integrācijas politikas indekss (*Migrant Integration Policy Index — MIPEX*), kuru izmanto, lai novērtētu 25 ES dalībvalstu (un trīs valstu, kas nav ES dalībvalstis) migrantu integrācijas politiku, izmantojot vairāk nekā 100 politikas rādītāju.¹⁶ Indekss salīdzina dalībvalstu veikumu ar virkni dažādu rādītāju, kas saistīti ar imigrantu integrāciju. Viens no šādiem salīdzinājumiem attiecas uz to, kā dalībvalstis rīkojas, ievērojot virkni dažādu sankciju, kas ir pieejamas, lai īstenotu pretdiskriminācijas tiesību aktus, un šajā novērtējumā, piemēram, Grieķija, Polija un Portugāle ir ieguvas augstāko vērtējumu labākās prakses izpratnē. Sarežģījumus rada apstākļi, ka šis novērtējums balstās uz apsvērumiem par to, kādas sankcijas ir pieejamas teorijā, taču tam ir maza saikne ar reālo praksi. Pilnīgā pretstatā *MIPEX* vērtējumam pašas *FRA* Eiropas Savienības dalībvalstu vērtējumā Grieķija, Polija un Portugāle veikuma ziņā ir novērtētas viszemāk, jo realitātē šīs valstis pārskata periodā nav piemērojušas vispār nevienu sankciju (skatīt 2008. gada pārskata 2.1.1. punktu), turklāt Polija un Portugāle ir kvalificētas kā valstis ar neefektīvu vienlīdzības nodrošināšanas organizāciju (2.1.3 punkts). Tāpēc *FRA* savāktie sociāli juridiskie dati var būt noderīgi, lai izceltu atšķirības, kuras nereti pastāv starp teorētisko juridisko iekārtu un praktisko sociālo realitāti.

13 <http://infobase.fra.europa.eu> (28.01.2008.).

14 Eiropas Komisija (2005). *Daudzveidība uzņēmējdarbībā: laba prakse darbavietās*. Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs.

15 *FRA* (2007). *Ziņojums par rasismu un ksenofobiju ES dalībvalstīs*, 71., 72. lpp.

16 <http://www.integrationindex.eu/> (09.04.2008.).

Pamatoti tiesu lēmumi

FRA sniegtajai statistikai un informācijai ir arī cita praktiska vērtība — tā ir pieejama, lai uz to varētu pamatoties, pieņemot juridiskus lēmumus. To apliecina 2008. gada pārskats, proti, Eiropas Cilvēktiesību tiesas lieta, kurā 2007. gadā tika pieņemts spriedums pret Čehijas Republiku. Sagatavojot spriedumu, tiesa atsauca uz informāciju, ko bija ieguvusi *FRA* priekštecis *EUMC* par situāciju saistībā ar romu izglītību.

***FRA* veiktā sākotnējā izpēte**

Viens no *FRA/EUMC* veiktās datu un informācijas vākšanas visā ES vairāku gadu garumā rezultātiem ir tas, ka šajā jomā tika konstatēta gandrīz pilnīga neiespējamība atrast sekundāros datus, kas ļautu veikt jēgpilnu dažādu dalībvalstu salīdzināšanu. Piemēram, kā skaidri minēts 2008. gada pārskata trešajā sadaļā attiecībā uz rasistisku noziegumu jomu, statistiku par rasistiskiem noziegumiem par kādu laiku periodu var salīdzināt vienā dalībvalstī, taču ne starp dalībvalstīm. Šā iemesla dēļ *FRA* patlaban ir sākusi izstrādāt un veikt pati savus pētījumus, kuru salīdzināmība tiks iestrādāta metodikā un kuru mērķis būs nodrošināt datus par svarīgām problemātiskām jomām, kuras ir tieši salīdzināmas starp dalībvalstīm. Viens no šādiem pētījumiem jau notiek 2008. gadā — migrantu un minoritāšu “cietušo aptauja” par diskriminācijas, rasistisku noziegumu un politikas pieredzi visās 27 ES dalībvalstīs. Šo un citu līdzīgu Aģentūras pētījumu konstatējumi tiks aprakstīti turpmākajos *FRA* gada pārskatos.

6. Atzinumi

6.1. Rasu vienlīdzības direktīva

Efektīvām un stingrām sankcijām ir izšķirīga loma cīņā ar etnisko un rasu diskrimināciju. Neieviešot sankcijas, jāšaubās, vai mainīsies diskriminējošas attieksmes un uzvedības izpausmes, tātad cietušie joprojām būs neizsargāti. Tāpat arī izlīgums ir atkarīgs no sankciju pieejamības, lai stiprinātu cietušo situāciju pārrunās. 2000.–2006. gadā 12 dalībvalstīs nebija iespējams konstatēt nevienu sankciju un/vai sodu saistībā ar etniskās vai rasu diskriminācijas gadījumiem. Sankciju neesamība dažos gadījumos sakrīt ar efektīvas vienlīdzības nodrošināšanas organizācijas neesamību. Šis novērojums uzsver vienlīdzības nodrošināšanas organizācijas svarīgumu un nozīmi.

- Dalībvalstīm jānodrošina, lai to vienlīdzības nodrošināšanas organizācijām tiktu sniegti visi nepieciešamie resursi to svarīgo funkciju veikšanai. Tām jāpiešķir pietiekama neatkarība, lai veicinātu cietušo uzticību.

Cits sankciju nepietiekamības iemesls ir vienlīdzības nodrošināšanas organizāciju lomas pamatā. Sankcijas netiek piemērotas vai reti tiek piemērotas valstīs, kurās vienlīdzības nodrošināšanas organizācijas neatbalsta diskriminācijas upurus tiesvedībā, kuras rezultātā var piemērot sankcijas, vai tām nav piešķirtas pilnvaras piemērot sankcijas, vai arī tās kaut kādu iemeslu dēļ neizmanto šādas pilnvaras.

- Dalībvalstīm jānodrošina, lai vienlīdzības nodrošināšanas organizācijas būtu apveltītas ar pilnvarām sniegt cietušajiem palīdzību tiesvedībā, kuras rezultātā var piemērot sankcijas. Vienlīdzības nodrošināšanas organizācijām jābūt spējīgām darboties gan kā plašam cietušo lokam pieejamām iestādēm, gan arī kā organizācijām, kuras atbalsta cietušos sūdzību izskatīšanas un pilnas kompensācijas iegūšanas procesā.

Dažās valstīs sankciju nosacītajai nepietiekamībai ir strukturāli iemesli, kas saistīti ar krimināllikuma nozīmi cīņā pret etnisko diskrimināciju. Simboliski krimināllikums noteikti ir vissvarīgākais līdzeklis, kuru ikviena valsts var izmantot cīņai pret etnisko diskrimināciju. Tomēr praksē krimināllikumam ir trūkumi: Rasu vienlīdzības direktīvā paredzētā pierādījumu pienākuma maiņa nav spēkā, un diskriminācijas upuriem nereti ir ierobežotas iespējas kontrolēt kriminālprocesu, kas parasti ir kriminālvajāšanas dienestu kompetencē.

- Dalībvalstīm, kas paļaujas galvenokārt vai tikai uz krimināllikumu, jāizstrādā papildu civilprocesuālā vai administratīvā procedūra, saskaņā ar kuru etniskās vai rasu diskriminācijas upuri var reāli iesniegt sūdzību un saņemt pilnu kompensāciju.

6.2. Rasistiska vardarbība un noziegumi

Dalībvalstīm jāatzīst, ka datu vākšana par rasistiskiem noziegumiem ir būtiska, lai pilnveidotu uz pierādījumiem balstītu politiku, ar kuras palīdzību var risināt un novērst šo problēmu, kā arī secināt, vai tiesību akti rasistisku noziegumu jomā ir pietiekami efektīvi un tiek izmantoti tur, kur visvairāk nepieciešami.

- Gadījumā, ja dalībvalstis nevāc datus par rasistiskiem noziegumiem vai vāc tos ierobežotā apjomā, tām jāizveido pilnīgi datu vākšanas mehānismi, kas iedrošinātu sabiedrību ziņot par diskriminācija gadījumiem un nodrošinātu to precīzu uzskaiti. Šajā nolūkā dalībvalstis var mācīties no dalībvalstīm, kurām ir izveidota laba datu vākšanas prakse.

Tāpat kā iepriekšējo gadu pārskatos, arī šajā ir atzīmēta problēma, ko izraisa tiesībsargājošo iestāžu darbinieku ļaunprātība pret neaizsargātajām minoritātēm. Sabiedrības uzticība policijai ir svarīgs faktors demokrātiskā sabiedrībā.

- Dalībvalstīm jānodrošina, lai sabiedrība varētu iesniegt sūdzības neatkarīgai policijas iestādei par incidentiem ar rasistiski noskaņotiem policistiem, to vardarbību un ļaunprātībām. Šādām iestādēm jābūt funkcionāli neatkarīgām no ministrijām un citām valsts iestādēm.

6.3. Izpēte un informētības veicināšana

Jauni piemēri pārskata periodā par diskriminācijas pārbaūžu eksperimentiem saistībā ar piekļuvi darbam, mājokļiem un veselības aprūpei apstiprina, ka šādai metodei ir neaizstājama un nenovērtējama nozīme, lai pievērstu sabiedrības uzmanību līdz šim nepamanītām problēmām.

- Dalībvalstis tiek aicinātas izvērtēt daudz plašāku un sistemātiskāku diskriminācijas pārbaūžu (“stāvokļa pārbaudes”) ieviešanu, lai sekmētu precīzāku diskriminācijas apmēru un mehānismu nodarbinātībā, mājokļu un veselības aprūpes jomā novērtēšanu un iegūtu pierādījumus, ar kuriem var papildināt oficiālos datus.

6.4. Sankcijas un sūdzības

Vairākās 2008. gada pārskata sadaļās atzīmēti pierādījumi, ka diskriminācijas upuri, kuri varētu iesniegt sūdzību, to nedara.

- Jāizpēta Rasu vienlīdzības direktīvas darbība un ietekme, lai noskaidrotu apstākļus, kas mudina diskriminācijas upurus iesniegt sūdzības vai pretēji — attur to darīt, kā arī iemeslus, kāpēc specializētās iestādes un tiesas piemēro vai nepiemēro sankcijas.

6.5. Mācības par pretdiskriminācijas jautājumiem

Ziņas gada pārskata nodarbinātības un veselības aprūpes sadaļās liecina, ka darbiniekiem darba organizācijās ir nepieciešamas mācības par pretdiskriminācijas jautājumiem.

- Valdībām un darba devējiem jānodrošina valsts un privātā sektora darbiniekiem mācības par pretdiskriminācijas un daudzveidības jautājumiem.
- Veselības aprūpes sektora darba devējiem regulāri jāorganizē mācības pretdiskriminācijas jautājumos valsts un privātajiem veselības aprūpes pakalpojumu sniedzējiem. Mācību priekšmeti pretdiskriminācijas jautājumos iekļaujami medicīnas universitāšu un koledžu mācību programmās.

6.6. Mājokļi

Piekluve valsts finansētam dzīvojamajam fondam ar zemu īres maksu ir viens no svarīgākajiem līdzekļiem, lai uzlabotu kopumā sliktos mājokļu apstākļus, kas jāpiedzīvo imigrantiem, romiem un citām etniskajām minoritātēm.

- Dalībvalstis tiek aicinātas palielināt valsts finansētu dzīvojamo fondu ar zemām īres maksām, lai nodrošinātu un nepieciešamība gadījumā izpildītu vienlīdzīgus kritērijus, piešķirot valsts finansētu un pieejamu dzīvojamo platību. Tām jāveic visas nepieciešamās darbības, lai šādi kritēriji nebūtu diskriminējoši attiecībā uz imigrantiem, romiem un citām etniskajām minoritātēm.

6.7. Izglītība

Nevienlīdzīga piekluve izglītībai un tās saņemšana migrantiem un minoritātēm salīdzinājumā ar iedzīvotāju vairākumu ir jo īpaši uzkrītoša dalībvalstīs, kurās ir agrīnā skolu sistēmas uzskaitē. Saskaņā ar *PISA 2006* pētījumu agrīnā studentu sadale pa atsevišķām iestādēm un programmām jo īpaši negatīvi ietekmē to studentu sniegumu, kuri atrodas nelabvēlīgākā situācijā sociāli ekonomiskās vai valodas ziņā.

- Dalībvalstīm jāizvērtē integrētākas skolu sistēmas izveide, lai samazinātu nevienlīdzību izglītībā.
- Nepieciešams stingri juridiski un praktiski nostiprināt visu iedzīvotāju grupu piekluvi izglītībai, ieskaitot patvēruma meklētājus un nelegālos imigrantus. Nepieciešams novērst praktiskos šķēršļus, kā diskriminējoša iestāšanās un uzņemšanas kārtība, pirmsskolas izglītības iestāžu nepieejamība vai nesasniedzamība vai nepamatoti lieli attālumi līdz skolām.
- Pilnībā jāatsakās no nodalītas izglītības formām vai jāpārveido tās par īstermiņa sagatavošanas nodarbībām, kuru mērķis būtu migrantu un minoritāšu bērnu

integrācija parastajā mācību procesā. Dalībvalstīm jāizdara secinājumi no Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem pret romu bērnu nodalīšanu speciālās skolās.

6.8. Datu vākšana par izglītību

Ticamas informācijas vākšana, vērtēšana un publiska apspriešana ir nepieciešams priekšnosacījums, lai uzlabotu neaizsargātāko un neizdevīgākā situācijā esošo grupu apstākļus izglītības jomā. To nesēn atkārtoti apstiprināja *PISA 2006* pētījums par izglītības sistēmas veikumu, kurā norādīta īpaši nozīmīgā saikne starp skolām, kuras uzrauga un vērtē sekmes un publisko datus par sekmēm, un skolēniem, kuriem ir labākas sekmes pārbaudījumos. Lielākajā daļā dalībvalstu ir nepieciešamas uzraudzības un vērtēšanas sistēmas vai arī tādu nav vispār.

- Dalībvalstīm jāapsver tādu sistēmu izveide, kuras ļauj sekot līdzi migrantu un etnisko minoritāšu bērnu sekmēm mācībās un izglītības iestādēs.

6.9. Datu vākšana par veselības aprūpi

Nepieciešamas plašākas zināšanas ES par imigrantu un etnisko minoritāšu veselības un labklājības dinamiku. Šajā nolūkā dalībvalstīm jāveic pasākumi sistemātiskai datu vākšanai, nodrošinot pamatojumu politikas veidotājiem un plānotājiem, lai tie varētu definēt stratēģiju valsts un ES līmenī.

- Dalībvalstīm jāizstrādā un jāievieš mehānismi publiski pieejamu datu vākšanai par nevienlīdzību un diskrimināciju veselības aprūpē. Dati par veselības stāvokli un piekļuvi veselības pakalpojumiem jāuzrāda pēc etniskās piederības veselības aptaujās, reģistros un publiskās informācijas sistēmās un jāpublisko, ja vien šādu iedalījumu pieļauj valsts statistikas konfidencialitātes noteikumi.

6.10. Veselības aprūpe, ņemot vērā migrantu un minoritāšu vajadzības

Veselības aprūpes dienestiem ne vien jāapzinās kultūras, sociālās, valodas un veselības atšķirību nozīme, bet arī grūtie un slimības izraisošie apstākļi, kuros nereti dzīvo un strādā migranti.

- Dalībvalstīm un ES jāsekmē veselības aprūpes darbinieku mācības, ņemot vērā kultūras atšķirības. Veselības aprūpes sistēmu personāla pilnveides un mācību programmās iekļaujami elementi, kas attiecas uz īpašām romu vajadzībām saistībā ar veselības stāvokli.

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra

Gada pārskats

Kopsavilkums

2008

Dizains un datorsavilkums: *red hot 'n' cool*, Vīne

2009 — 28 lpp. — 21 x 29,7 cm

ISBN 978-92-9192-254-3

Liela daļa informācijas par Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūru ir pieejama interneta resursos. Tai var piekļūt no *FRA* tīmekļa vietnes (<http://fra.europa.eu>).

Kā saņemt ES izdevumus

Maksas izdevumi:

- iepērkoties *EU Bookshop* (<http://bookshop.europa.eu>);
- grāmatnīcās, norādot nosaukumu, izdevēju un/vai ISBN numuru;
- tieši sazinoties ar vienu no mūsu pārdošanas punktiem. Informāciju saziņai varat iegūt šādā interneta adresē: <http://bookshop.europa.eu> vai sūtot faksu uz +352 2929-42758.

Bezmaksas izdevumi:

- izmantojot *EU Bookshop* (<http://bookshop.europa.eu>);
- Eiropas Komisijas pārstāvniecībās un delegācijās. Informāciju saziņai varat iegūt šādā interneta adresē: <http://ec.europa.eu> vai sūtot faksu uz +352 2929-42758.

*FRA — Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra
A-1040 Wien, Schwarzenbergplatz 11
Tālrunis +43 1580300
Fakss +43 158030693
E-pasts: information@fra.europa.eu
<http://fra.europa.eu>*

